

«КУМТӨР»

жаңылыктары

КОМСОМОЛЬСКАЯ
ПРАВДА Кыргызстан

ГЕЗИТИНИН
АТАЙЫН САНЫ

БЕЙШЕМБИ,
18-АПРЕЛЬ, 2019-ж.

Бул санда

АЙМАКТЫ КӨТӨРҮҮҮҮЧҮН БИРИГУУ

Ысык-Көл облусунун жетекчиси иш сапары менен «Кумтөр» кенине барып, канадалык инвестор менен кызматташууну сүйлөштү.

ЫСЫК-КӨЛ ОБЛУСУН ӨНҮКТҮРҮҮ ФОНДУНА 504 МЛН СОМ ТУШТУ

«Кумтөр» дүң кирешесинен 1% которгон фондуда 2018-жылдын жыйынтыктарын чыгарышты.

«Кумтөрдүн» геологиялык чалгындоо бөлүм менеджери Дмитрий ЛОГВИНОВ: ПЕРСПЕКТИВАЛАР ИШЕНИЧ БЕРҮҮДӨ!

Компания минералдык-сырьёлук базаны толуктоо максатында кендеги чалгында элек жерлерди изилдөөдө.

КУМТӨРДҮН «СПУТНИКТҮҮ» ТУРГУНДАРЫ

Жаратылыштагы айбанаттардын жүрүм-турумун атайы радиокаргылардын жардамы менен изилдеп, кандай жыйынтыктарга келишти.

МӨҢГҮДӨРДҮН СУУ ЖЕТПЕЙ КУРГАШЫ: КИМ КҮНӨӨЛҮҮ?

Гляциолог-окумуштуулар кыргызстандык саясатчылар апыртып көрсөткөн көйгөйгө илимий көз карашын билдирди.

4-5-бет

6-бет

7-бет

8-9 бет

10-11 бет

ЭКОНОМИКА

«КУМТӨР» КЫРГЫЗСТАНДЫН БЮДЖЕТИНЕ САЛЫКТАР ЖАНА МИЛДЕТТҮҮ ТӨЛӨМДӨР ТҮРҮНДӨ 9,6 МЛРД СОМДОН АШУУН КОТОРДУ

Компания 2018-жылдагы ишин жыйынтыктады.

Канадалык «Центерра Голд Инк.» башкарган Борбор Азиядагы эң ири алтын өндүрүүчү 2018-жылдагы өндүрүштүк жана каржылык көрсөткүчтөрүн жарыялады.

Өткөн жылы «Кумтөр» кенинде 534 563 унция же 16,7 тонна кг алтын өндүрүлдү. Сатып өткөрүлгөн продукциянын көлөмү 16,5 тонна

алтынды, сатып өткөрүүдөн түшкөн жалпы каражат 660,1 млн долларды түздү. Мамлекеттик бюджетке салыктар жана милдеттүү төлөмдөр түрүндө жыл ичиндеги салымы 9,6 миллиард сомдон ашты.

2018-жылы КР аймагындагы төлөмдөр (салыктар, аффинаж акысы, товарлар менен кызматтар үчүн төлөмдөр, инфраструктура төлөмдөрү, кайрымдуулук ж.б.) 301,938 млн АКШ доллардан ашты. Компания иштеген 1994-2018-жылдар

аралыгында Кыргызстан аймагындагы төлөмдөр 3 миллиард 774 миллион АКШ доллардан ашкан.

Улуттук статистика комитетинин алдын ала маалыматы боюнча «Кумтөрдүн» өлкө ИДПсындагы 2018-жылдагы үлүшү 8,6%, өнөр-жай өндүрүшүнүн жалпы көлөмүндөгү үлүшү 18,4%.

Компаниянын өндүрүштүк жыйынтыктары санарип менен 3-бетте.

«ҮГҮТ БРИГАДАСЫ» КАЙРАДАН СТАРТТА!

Бишкекте «Кыргызстандын үгүт бригадасы» аталган патриоттук кыймылдын бешинчи жүрүшүнө даярдыктар башталды. Бул жылдагы үгүт секириги Беларустун фашисттик баскынчылардан бошотулушунун 75 жылдыгына туура келген.

Бул бир эле жолу боло турган акция эместиги үгүт бригадасынын 2015-жылы легендарлуу 385-фрунзелик дивизиянын маршруту аркылуу болгон алгачкы жүрүшүндө эле түшүнүктүү болгон. Анчалык белгилүү эмес күнөстүү Кыргызстандан барган коноктор Орусиянын баардык шаарларында чоң-чоң ийгиликтерге жетишкен. Анда сахнага чыккан Тамга айылынын «Кызгалдак» бий ансамбли өз бийлерин, ал эми ырчылар арасындагы эл аралык сынактардын лауреаты Марат Ибраев эстен чыккыс «Жеңиш күнү» (День Победы) ырын сунуп, элди ыраазы кылышкан.

- Биз элдин кичинесинен чоңуна чейин өткөндү эсине түшүрүп, жан дүйнөсүнүн кылдарын черткилей алдык! - деп «Кыргызстандын үгүт кербени» Коомдук фондунун алмашкыс жетекчиси Керим Шатманов ал күндөрдү эскерди. - Биз тууралуу билип, сөз кылып жатышты... Картада Кыргызстан деген кичинекей тоолуу мамлекет бар экендиги, 1941-жылы ал өлкөдөн Советтик Армиянын желеги астында 363 миң жоокер фронтко кеткендиги көпчүлүк үчүн ачылыш болду. Тилекке каршы, 130 миңден ашуун кыргыз жоокерлери согуш талаасында каза болушкан. Бул тууралуу кантип унутууга болсун?!

Кезинде порох жыттанган фронттук жолдор менен...

Ал өзү да унутпайт, башкалардын унутуп калышына да жол бербейт. Ар жыл сайын акырындап «отрядга» кирген катышуучулардын саны өсүүдө. Беларустун Витебск облусунун Бешенкович районуна караштуу Узречье кыштагындагы мемориалдык комплексте жыл сайын өтүүчү митинг-реквиемге биздин патриоттук кыймылдын катышуусу адатка айланып баратат. Алгачкы убакта Керим Кожомкуловичтин кыргызстандык активисттердин мисалындай башка да шаарлардан кимдир-бирөөлөр келишеби деген суроосуна уюштуруучулар «жок» деп жооп беришчү. Ал эми өткөн жылы Советтер Союзунун Баатыры Николай Митрофановдун чоң үй-бүлөсү Орусиядан Беларуска барган. Митрофанов да Улла агрошаарчасындагы боордоштор мүрзөсүнө көмүлгөн. Концерттен кийин толкунданган Митрофановдун үй-

Советтер Союзунун Баатыры Николай Митрофановдун үй-бүлөсү менен кыргызстандык активисттердин жолугушуусу.



бүлөсүнүн көпчүлүк мүчөлөрү көз жашын токтото албай калышты. «Силер жыл сайын алыскы Кыргызстандан бул жакка келет экенсиңер. Ал эми бизден Витебскке чейин алыс деле эмес. Биз да эми ушул иш-чара менен алектене баштайбыз. Биз - Улуу Жеңиштин мураскерлери - советтик жоокерлердин баа жеткис баатырлыгын унутпашыбыз керек».

Бул эстелик заманбап белорустар үчүн ыйык. Ал жылдар айлампасында жуулуп да, оңуп да кетпейт жана аларда генетикалык деңгээлде сакталып келет. Ал эми Беларустун өзү бир зор музей сыяктуу. Адамдардын өмүрүнөн согуп жасалган Жеңиш эстелиги. Кан аккан согушта ар бир үчүнчү белорус каза болгон. Немистик баскынчылар басып киргенде жана чегинип жатканда коркунучтуу фашисттик машинанын гусеницалары өлкөнү эки жолу кысып, эки жолу тебелешкен. Албетте, фашисттерди кубалаган бошотуучу аскерлердин арасында кыргыз жоокерлери да болгон. Алардын арасында биздин жердеш, ысык-көлдүк Жумаш Асаналиев да бар болчу. Жумаш Асаналиев Беларусту душмандардан бошотуу учурунда баатырларча курман болуп, каза болгондон кийин ага Советтер Союзунун Баатыры наамы ыйгарылган. Беларустун борбору Минск шаарынын чок ортосуна 44-жылы Витебск алдында фашисттер менен болгон тең эмес согушта курман болгон эр жүрөк жоокерге бюст орнотулган. Баатыр-шаарда анын атындагы көчө да бар. «Кыргызстандын үгүт кербени» Жумаштын жана башка кыргыз жоокерлеринин өз жанын аябаган эрдиктерин муну билбегендерге же унута баштагандарга ай-

тып берүү үчүн ушуну менен бешинчи ирет кезинде порох жыттанган фронттук жолго чыгып жатат.

Ата-Мекен үчүн согушкандарды эскерели!

Бул жолку үгүт секиригинин программасы 7-майда 385-аткычтар дивизиясынын музейи жайгашкан Бишкек шаарындагы №95 кесиптик лицейде болуучу салтанаттуу концерт менен башталмакчы. Акциянын катышуучулары июнь айында Ысык-Көл облусунун Жети-Өгүз районуна караштуу Тамга айылында өз өнөрлөрүн тартуулашат. Тамга айылы маданияттын отличниги Мирбек Маматов жетектеген чыгармачылык жамааты төрт бийчиден турган «Кызгалдак» балдар бий ансамблинин мекени, бул ансамбль кезектеги үгүт кербенине катышып, калкка өз өнөрлөрүн тартуулашмакчы. Ал эми 21-июнда Бишкек шаарында сапар алдындагы концерт болот. Анан - ак жол! Бери эле дегенде саны 10 кишиден турган топ 24-июнда Беларустун фашисттик баскынчылардан бошотулганынын 75 жылдыгын майрамдоо үчүн Беларуска учуп кетишмекчи.

Алдыңкы «партиялар» «Үгүт кербенинин» алмашкыс катышуучуларына таандык. Кыргыз Республикасынын Эмгек синирген артисти Эльнура Самарбекова кыргыз ырларын, романстарын жана согуштук жылдардагы шлягерлерди аткарып берет. Музыкалык коштоо - «Манас» президенттик камералык оркестринин солисти, скрипкачы Рано Асанбекова-ныкы. Беларустун жашоочулары биздин



белгилүү «Эсимде» ырыбызга ашык болуп калышкан, ошондуктан кыргызстандык активисттер катышкан бир да митинг-реквием бул ырсыз өтпөйт. 26-июнда дал ушул ырдын аткарылуусу менен «Кыргызстандын үгүт бригадасы» Витебск облусунун Бешенковичи районундагы өз концерттик программасын баштайт.

Андан соң эки күндөн кийин активисттер дагы эки иш-чарага катышуу үчүн Минск шаарына жөнөшөт. Бирөөсүнүн эч кандай эскерүү датасына тиешеси жок, бирок мындан ал өзүнүн маанилүүлүгүн жоготпойт. Өткөн жылы баатыр-шаардагы эс алуу жайларынын бирине Чыңгыз Айматовдун ысымы ыйгарылган, белорустар мына ушинтип кыргыздын улуу жазуучусунун атын түбөлүккө калтырууну чечишкен. Мындай сонун окуяны кыргызстандыктар көңүлдөн сырт калтыра алышпайт эле, ошондуктан үгүт бригадачылары ыраазычылык билдирүү иретинде Минсктеги бул эс алуу багында сөзсүз ачык асман астында импровизацияланган концерт коюшмакчы.

Анан албетте, топтун катышуучулары адаттагыдай эле Минск шаарындагы Жумаш Асаналиевдин бюстунун жанында болуучу эскерүү иш-чарасына катышышат.

- Биздин жоокер көмүлгөн боордоштор мүрзөсүндө эле 213 жоокер жатат. Алардын сегизи кан төгүлгөн беттештерден кийин Советтер Союзунун Баатыры наамын алышкан, -дейт Керим Шатманов. - Кимдин чоң аталары Беларусту бошотуу согуштарына катышкан, курман болуп ошол жакта көмүлгөнбү же дагы деле «Багратион» аталган белорус чабуул операциясы убагында дайынсыз жоктордун тизмесинде экендигин билүү үчүн биз бул жылы баардык кыргызстандыктарга кайрылалы деп жатабыз. Алардын ысымдарын тирилтүү, биз билген жоокерлердин аттарын түбөлүккө калтыруу боюнча жумуштарды жасоо керек. Мүмкүн, издөөчү топтордун жардамы менен азыркыга чейин тагдыры дайынсыз болуп жаткан жоокерлерибиз табылып калар?..

Ал эми биз болсо Жеңиштин желегин бийик көтөрүп, аянттарга татыктуу чыгабыз жана согушкандарды, курман болгондорду, согуштан кайтпай калгандарды эскеребиз. Ата-Мекен үчүн согушкандардын баарын эскеребиз!

Юлия ШИТОВА.

Фото: «Кыргызстандын үгүт бригадасынын» архивинен.

МААНИЛҮҮ

Биздин акцияны колдоңуздар!

Эгерде сиздин биздин долбоорду колдоңуз келсе, каражатыңызды «Үгүт бригадасы» кайрымдуулук коомдук фондунун эсебине которо аласыз:

«Оптим Банк» ААКынын Бишкектеги №1 филиалы.

Банктык мультивалюталык эсеп: 1090820268020103

SWIFT: ENEJKG22

Филиалдык БИКи: 109008

Же картага: 4169 6151 6714 5089 (VISA, Optima Bank)

Фото: kumtor.kg

«КУМТӨР» ЫСЫК-КӨЛ ОБЛАСТЫНДА КҮНӨСКАНАЛАРДЫН КУРУЛУШУН КАРЖЫЛАДЫ

Компаниянын финансылык колдоосундагы «Карагат +» долборунун алкагында төрт жаңы күнөскана курулду,

лары эми окуу жайлардын жеринде жайгашкан күнөсканалардан экологиялык таза жашылчалар жана көк-сактар менен тамактануу мүмкүндүгүнө ээ болду. Күнөсканалардын аянттары 120 дан 140 чарчы метрге чейин, сезондо 1000 кг чейин түшүм өстүрүүгө мүмкүндүк берет. Өстүрүлгөн жашылчалардын ашканын балдарды кошумча азыктандырууга жөнөтүшөт. 1000ден ашуун бала ар күнү күнөсканада өстүрүлгөн жашылча жана

аш-көк менен азыктанышат. Өстүрүлүп жаткан жашылчалардан азырынча бадыраң жана аш-көк бар. Кийинчерээк помидор жана башка жашылчаларды отургузуу пландаштырылууда.

4 күнөскана куруунун жалпы бюджетти 2 638 000 сомду түздү. Ар бир айылда жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдары жана жашоочулар долбоорду кошумча каржылап, ар тараптуу колдоо көрсөтүштү. Күнөсканалар атайын энергетикалык натыйжалуусу

жогору технологиялар боюнча курулган.

2013-жылдан бери программанын алкагында бүтүндөй Ысык-Көл областы боюнча социалдык мекемелерде 15 күнөскана курулган. Долбоордун алкагында «Жети-Өгүз Финанс», «Балыкчы Финанс», «Тон-Финанс» микрокредиттик агенттиктери жана Айыл Банк аркылуу жалпы суммасы 11 800 000 сомдук 14 күнөскананы каржылаган.



Учурда күнөсканаларда бадыраң менен аш-көк өстүрүшөт. Келечекте помидор жана башка жашылчаларды да айдашат.

Ысык-Көл областынын Жети-Өгүз районундагы Кытай жана Дархан айылдарындагы мектептердин окуучулары, Оргочор айылындагы бала бакчанын бөбөктөрү, ошондой эле Тоң районунун Туура-Суу айылындагы мектеп окуучу-



2018-ЖЫЛ ИЧИНДЕ

ӨНДҮРҮЛГӨН АЛТЫН: 534 563 унц. / 16,6 ТОННА

САТЫП ӨТКӨРҮЛГӨН АЛТЫН: 530 448 унц. / 16,5 ТОННА



Бул тилек Ысык-Көл облусунун жетекчилигинин «Кумтөр» кенине жасаган бир күндүк сапарынын негизги максаты болду. Таанышуу үчүн булут үстүндөгү бийиктикке чыккан бул сапарында атка минерлер канадалык инвестор менен кызматташтыкты бекемдөө тууралуу макулдашышты.

АЙМАКТЫ



Кенге барган делегация мүчөлөрүнүн көпчүлүгү Кумтөрдө мурда да болушкан. Бул сапар алар инвестор менен эки тарапка тең пайдалуу кылып кызматташтыкты кеңейтүү маселелерин кароо ниетинде келишкен. Жергиликтүү бийлик да, Ысык-Көл облусунун калкы да азырынча мүмкүнчүлүк бар жана аны пайдаланып калуу керектигин жакшы түшүнүшөт.

Кенге саякат

Конокторду коштогон төрт орундуу «шаттл» жана медиктердин бригадасы бар атайын унаа (кокусунан кимдир бирөө-жарым бийиктикте кыйналып калса жардам берүү ниетинде) технологиялык трасса менен бара жатат. Экскурсиялык программа боюнча биринчи бара турган пункт – «Мегашоп». «Мегашоп» – бул бийиктиги үч кабаттуу үй менен тең келген габариттүү оор техникалар – карьердик гигант-самосвалдарды ондоочу цехтин расмий эмес аталышы. Бул жерде бир эле убакта 130 тонналык «Катерпиллердин» 14үн тейлей алышат.

Устаканага кыска убакытка экскурсия жасалган соң, кайрадан жолго чыгышты! Мындан кийинки кезекте – курамында алтын бар кенди казуучу Борбордук карьер.

– Борбордук карьерди долбоорлогдордун арасында мен да бар элем. Бүгүн эми өз ишиндин жогорку натыйжа берип жатканын көрүү жагымдуу болуп жатат, – дейт бизди коштоп жүргөн «Кумтөр Голд Компанинин» тоо өндүрүш башкармалыгынын менеджери Каныбек Жумалиев. Ал компанияга проба алуучу болуп жумушка орношкондон бери 19 жыл өтүптүр, андан бери жетекчилик кызматка чейин жеткен. – Бул убакыт ичинде кендин өндүрүштүк циклин бир нече жолу узартышты. 2026-жылда (план боюнча ошол жылы Кумтөр жабылат – **автордун эскертүүсү**) акыркысы эмес деп ишенебиз. Өткөн жылдан бери кен чыккан жерде запастарды кеңейтүү үчүн геологиялык чалгындоону кайрадан башташты (бир аз тыным алган соң). Кен мүмкүн болушунча көбүрөөк, жок эле дегенде белгиленген мөөнөттөн дагы беш жыл ашык иштешин каалайм...

Мындайча айтканда, чалгындоочу-бургулоочу иштер үстүңкү катмарга жакын жайгашкан минерализация зоналарын табууга багытталган. Геологдор Борбордук карьердин түндүк-чыгыш капталындагы, Борбордук жана Түштүк-Батыш карьерлеринин ортосундагы коридорду, жана ошондой эле түндүк-чыгыш жумуш зонасынын флангдарындагы жер казынасын изилдешүүдө. 2018-жылы адистер жалпысынан узундугу 24 миң 380 метрден ашуун 92 скважинаны бургулашкан.

Арасында кыска сүйлөшүүлөр болуп отуруп алтын кен ишканасынын негизги объектерине: унаа ондоочу цех, Борбордук карьер, алтын ылгоочу фабрика жана калдык сактагычка болгон экскурсия учурунда билинбей 2 саат өтүп кетиптир. Кумтөр биринчи эле жолу конок тосуп жаткан жери жок. Бирок бул жолкусу жөн гана таанышуу сапары эмес. Делегациянын курамына



Аймактын жана жалпы эле өлкөнүн өнүгүүсүнө жана ага колдоо көрсөтүүдө «Кумтөрдүн» ролун ашыра баалоо оор экендигин айтат өкмөттүн Ысык-Көл облусундагы өкүлү Акылбек Осмоналиев.

Ысык-Көл облусунун губернатору, 5 райондун акимдери жана туристтик шаарлардын мэрлери кирген. Алардын бул сапарынын башкы максаты Кыргызстандагы эң ири салык төлөөчү жана жумуш берүүчү менен кызматташтыкты кеңейтүү жана бекемдөө маселесин иштеп чыгуу болду.

Экономикадагы мультипликативдүү эффект

Таң калычтуу, бирок, канча жана кайсы профилдеги жергиликтүү компаниялар инвестор менен ишкерлик мамиледе деген суроого жергиликтүү бийлик органдарынын өкүлдөрүнүн бири да так жооп бере алган жок.

– Албетте, биз мындай маалыматка ээ болушубуз керек эле. Мунун жашыруун эч нерсеси жок, – деп өкмөттүн Ысык-Көл облусу боюнча атайын өкүлү Акылбек Осмоналиев өз пикирин билдирди. – Ошондуктан кандай компаниялар жана алар кандай шарттарда «Кумтөр» менен иштешип жаткандыгын жана тендерлер кандай өтүп жатат, анын жыйынтыгында камсыздоочу компания кантип тандалып жаткандыгын аныктайбыз. Бул башка да потенциалдуу подрядчиктер жана айыл-чарба продукцияларын өндүрүүчүлөр үчүн пайдалуу жа-

Конокторго салтка айланган экскурсия көрсөтүштү: алар оор жүк техникаларын ондоочу цехти, Борбордук карьерди, алтын ылгап алуучу фабриканы жана калдык сактоочу жайды көрө алышты.



Ысык-Көл өнүктүрүү фондуна «Кумтор Голд Компани» ишканасынын дүң кирешесинин 1% өлчөмдө акча каражаты которулат. Анын алкагында өткөн 2018-жылы Ысык-Көлдү өнүктүрүү фондуна 504,8 миллион сом келип түштү.

ЫСЫК-КӨЛДҮ
ӨНҮКТҮРҮҮ
ФОНДУСУ

504 МИЛЛИОН СОМГО КАНДАЙ ИШТЕРДИ ЖАСАДЫ

ФОНДДУН КАРАЖАТТАРЫ РАЙОН, ШААРЛАРГА ТӨМӨНДӨГҮДӨЙ БӨЛҮШТҮРҮЛДҮ (МИҢ СОМ)

№	РАЙОН ЖАНА ШААРЛАРДЫН АТАЛЫШЫ	ПЛАН	ӨНДҮРҮЛДҮ
1	ЖЕТИ-ӨГҮЗ РАЙОНУ	100 307	88 445
2	ТОҢ РАЙОНУ	56 034	37 497
3	БАЛЫКЧЫ Ш.	81 495	54 178
4	АК-СУУ РАЙОНУ	50 379	46 383
5	ЫСЫК-КӨЛ РАЙОНУ	57 482	46 711
6	ТҮП РАЙОНУ	45 084	43 572
7	КАРАКОЛ Ш.	87 654	32 319
8	ОБЛУСТУК МЕКЕМЕЛЕР	85 734	61 114
	БААРДЫГЫ	564 168	410 217

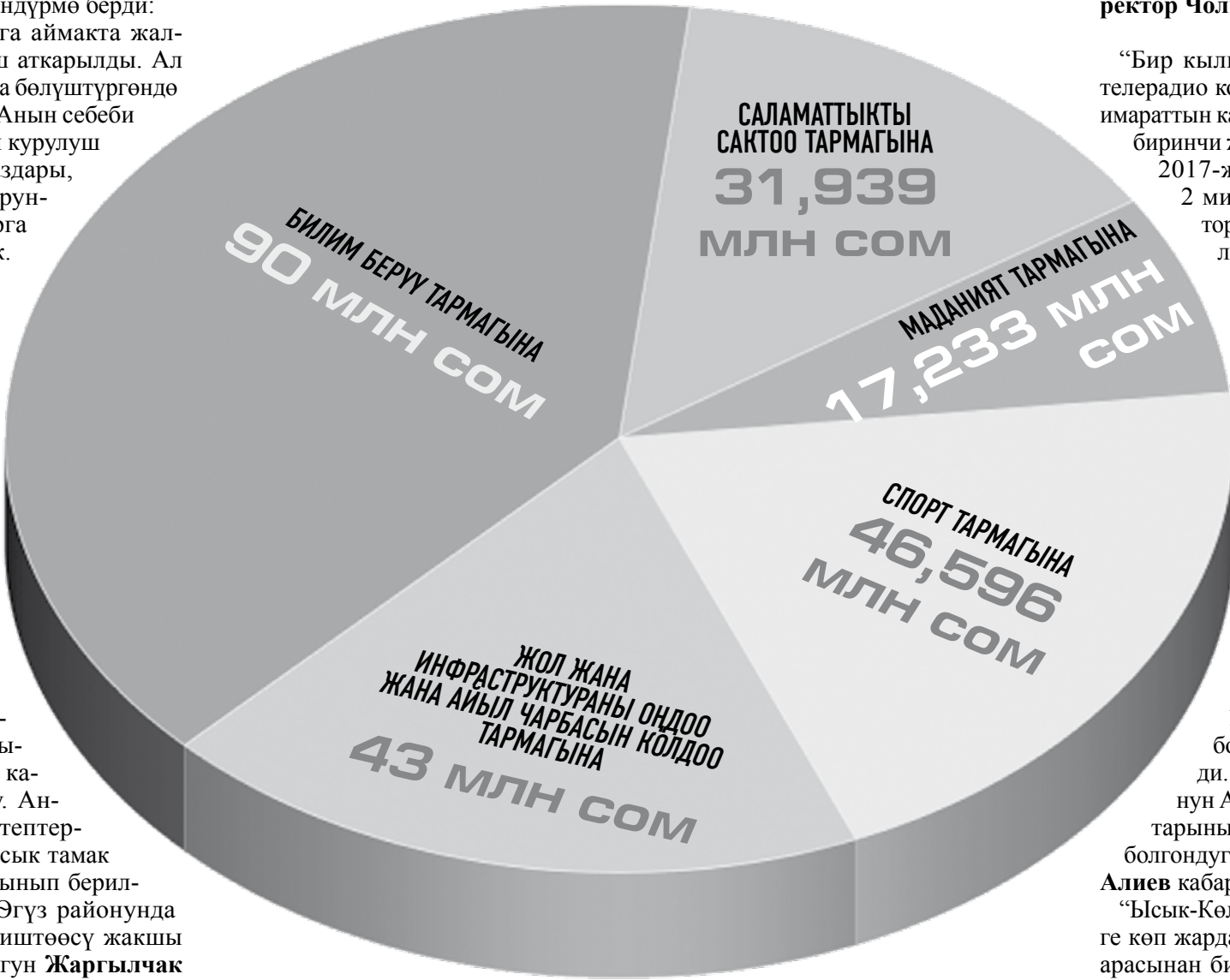
Бул акча каражаттар облустун социалдык өнүгүүсүнө жумшалгандыгын, **фонддун жетекчиси Алдаярбек Тойгоналиев** түшүндүрмө берди: “Бул каражаттарга аймакта жалпы 73%дык жумуш аткарылды. Ал эми район шаарларга бөлүштүргөндө айырмачылык бар. Анын себеби планга киргизилген курулуш иштердин иш кагаздары, тендерлери өз учурунда кармалып, аларга толук бөлүнгөн жок. Албетте бул акчалар башка жакка жумшалбайт, быйыл кайрадан кошуп беребиз”.

Анын алкагында аймактарды өнүктүрүү жылынын алкагында билим берүү тармагы фонддун жардамы менен бир катар ийгиликтерге жетишти. Жумуштун алкагында 4 бала бакча жаңы салынып, 2 бала бакча капиталдык оңдолду. Андан сырткары мектептердин курулушуна, ысык тамак үчүн жабдуулар алынып берилди. Өзгөчө Жети-Өгүз районунда балдар лагеринин иштөөсү жакшы жаңылык болгондугун **Жаргылчак айыл аймагынын башчысы Адилет Жаныбеков** билдирди.

“Балдар лагерин 54 жыл мурун курулган соң, союз тарагандан бери капиталдык оңдоп түзөнү талап кылып жабылып калган. 2018-жылы фонддун жардамы менен 1 коттедж капиталдык оңдолуп, 1 ашкана, балдар аянтчасы жаңы курулду. Келээрки жылы дагы 2 коттеджди жаңылап, эс алуучулардын санын 150гө жеткирсек деген оюбуз бар”.

Ошондой эле саламаттыкты сактоо тармагында 4 гемодиализ аппа-

2018-ЖЫЛЫ ИЙГИЛИКТҮҮ ӨТКӨРҮЛГӨН ТЕНДЕРЛЕРДИН ТАРМАКТАР БОЮНЧА БӨЛҮНҮШҮ:



раты, 8 тез жардам, ФАПтын курулуш иштери жана бир нече имараттарга оңдоп түзөө жүргүзүлдү. Бул боюнча **облустук бириккен оорукананын жетекчиси Токтобай Маанаев** буларга токтолду: “Облустук бириккен оорукананын гемодиализ бөлүмүндө буга чейин 7 аппарат иштеп, 34 бейтап кан тазалатчу. Эми аларга кошумча дагы 10 адамдын өмүрү узармай болду. Ант-

кени Ысык-Көлдү өнүктүрүү фонду-су Германиядан 4 жаңы аппарат алып беришти. Азыр бейтаптардын кубанычында чек жок, кеминде 10-15 жылга жетет”.

Маданият тармагында балдар китепканасы, райондордун маданият үйлөрүнүн материалдык техникалык базалары чыңдалып жабдуулар алынып берилди. Аны менен катар облус-

тук телеберүү компаниясынын имараты капиталдык оңдолуп, жумушчуларга жакшы шарт түздү,- деди **директор Чолпон Шанкова**.

“Бир кылымдан ашкан облустук телерадио компаниясынын тарыхый имараттын капиталдык оңдоп түзөөсү биринчи жолу колго алынып, фонд 2017-жылы ички ремонтна 2 миллион 685 миң сом которгон. Андан соң 2018-жылы чатырына, имараттын сыртын жаңылоо үчүн 1 миллион 474 миң сом карады. Учурда тендер утуп алган компания оңдоп түзөө иштерин толугу менен аяктап эксплуатацияга өткөрүп берди. Албетте бул иш аракет кызматкерлерибизге жакшы шарт түздү”.

Аны менен утурлай спорт тармагында 4 чоң спорт комплекси, 10дон ашуун кичи футбол аянтчалар ишке берилди. Бул багытта Түп районунун Ак-Булак айылынын жаштарынын келечегине чоң өбөлгө болгондугун **спорттук адис Артур Алиев** кабарлады:

“Ысык-Көлдү өнүктүрүү фонду бизге көп жардамын тийгизүүдө. Анын арасынан бизге 2 миллион 100 миң сомго кичи спорттук аянтча салып берди. Эми бул жайга жаш муундар келип машыгып, чемпион болбосо да айылыбыздын атын чыгарат деген үмүттөбүз”.

Мындан сырткары Ысык-Көлдү өнүктүрүү фонду айыл жергесинин инфраструктурасын жакшыртуу демилгесин кеңири колдоду. Анын ичинен аталган фонддун каржылоосу менен Тоң районунун Кажы-Сай айыл аймагынын борбордук көчөсүнө толугу менен асфальт төшөлүп, жол кеңейтилди.



Дмитрий Логвиновдун сөзүнө караганда, алынган алгачкы натыйжалар оптимизм жаратууда.

«Кумтөрдүн» геологиялык чалгындоо бөлүмүнүн менеджери Дмитрий ЛОГВИНОВ: ПЕРСПЕКТИВАЛАР ИШЕНИЧ БЕРҮҮДӨ!

Компания минералдык-сырьелук базаны толуктоо максатында кендеги чалгындала элек жерлерди изилдөөдө.

2018-жылы “Центерра” кыргыз тарап менен болгон келишимге ылайык адистердин көз карашында перспективалуу эсептелген кендеги участкаларга геологиялык чалгындоо жасоо иштерине киришкен. Мындай иштер бир нече жылдан бери жасала элек болчу. Скважиналарды бургулоочу курулуштарды компания жакшы күндөргө деп сактап койгон. Эми ошол убак келди! Геологиялык чалгындоо иштерин жандандыруу чечими негизинен кыргыз тараптын жана канадалык инвестордун эки тараптуу каалоосуна байланыштуу. Минералдык-сырьелук базаны толтуруу бийик тоолуу кендин өмүрүн дагы бир нече жылга узартууга мүмкүндүк берет. Так мөөнөттү айтууга азырынча эрте. Бирок, перспекти-

валар геологдорду үмүттөндүрүп жатат дейт “Кумтөрдүн” геологиялык чалгындоо бөлүмүнүн менеджери Дмитрий Логвинов.

“Кумтөр” жаңылыктарына” берген маегинде адис кенде 2 жылга эсептелген жаңы геологиялык чалгындоо программасын баштаган учурдагыдай эле азыр да канадалык өндүрүүчү “Борт Лонгирдин” бургулоочу 10 курулушу иштеп жаткандыгын айтып берди. Бургулоонун орточо тереңдиги – 400 метр. Долбоор негизги үч: Борбордук, Түштүк-Батыш жана Түндүк-Чыгыш участкаларын чалгындоого багытталган. Геологдор Борбордук участка Түштүк-Батыш менен бириктирүүгө аракет кылып жатышат. Эгерде бардыгы ийгиликтүү аяктаса, анда анын

Жер астын изилдөө боюнча негизги иштер үч негизги участкада жайылтылган. Кен чыккан жерде мына ушундай бургулоочу 10 курулуш ишке киргизилген.



Компания геологиялык чалгындоо иштерине 250дөн ашуун жергиликтүү адистерди тарткан. Программага “Ысык-Көл Ресурс” жана “Сталкер” бургулоочу подрядчик уюмдарынын кызматкерлери да кошулган.

узундугу бир чакырымга, туурасы бир жарым чакырымга чейин жетмекчи.

- Биз башында болжолдогондой эле Борбордук жана Түштүк-Батыш участкаларынын ортосундагы “Хоккей клюшкасы” аталган зона эң эле перспективалуу деп эсептелет. Алдын ала жыйынтыктар оптимисттүү, - деп компаниянын геологиялык чалгындоо бөлүмүнүн жетекчиси жакшы жаңылыктары менен бөлүшүп кетти. - Түндүк-Чыгыш участкасынын бир бөлүгүнөн да жакшы көрсөткүчтөрдү алдык. Бирок, долбоорлор аягына чейин чыга электигине байланыштуу жыйынтык чыгарууга али эрте. Изилденип жаткан зоналардын бирин да эсептен чыгарбайбыз. Жумуш жүрүп жатат. Баардык жерде чоң же кичине деңгээлдеги болсо да жакшы жыйынтыктар бар. Ошондуктан перспективалар бизди үмүттөндүрүп жатат!

Эми сандарга келсек. Төртүнчү чейректеги жана 2018-жылдагы жумуштун жалпы жыйынтыгын чыгарып жатып компаниядан өткөн жылдын акыркы 3 айында кенде казыкча бургулоо ыкмасы менен 60 скважинаны “тешкенин” көрсөтүштү. Казыкча бургулоо ыкмасы деген эмне? Станок породаны бүт периметри менен бузбайт, ал басым астында жер кыртышына кирип,

көрдөмө аталуучу үлгүнү кесип алып, аны жогоруга алып чыгат. Андан соң чыгарылган көрдөмө изилдөө үчүн лабораторияга жөнөтүлөт. Ал жакта дагы көп баскычтуу узак процесстердин жыйынтыгына карап адистер рудадагы алтындын курамынын пайызын аныкташат.

- 2018-жылы жалпы узундугу 24 миң 380 метрден ашкан 92 скважина бургуланды, анын ичинде 2 миң 308 метр скважина SB зонасындагы толтурулуучу бургулоо, - деп компаниядан билдиришти. - Чалгындоо бургулоочу жумуштардын тапшырмасы – кошумча ресурстар үчүн Борбордук карьердин түндүк-чыгыш капталындагы, Борбордук жана Түштүк-Батыш карьерлеринин ортосундагы коридордогу, жана түндүк-чыгыш жумуш зонасынын флангдарындагы үстүңкү катмарга жакынкы минерализация зоналарынын жайгашкан ордун аныктоо.

Эске салсак, “Центерра” 2 жылдык геологиялык чалгындоо программасына 18 миллион доллар бөлгөн: анын 6 жарым миллиону 2018-жылы жана 11 жарым миллиону 2019-жылы өздөштүрүлөт.

Юлия ШИТОВА.
Фото: Евгений ПЕЧУРИН.



Бул монолиттик порода – көрдөмө, ал бургулоочу курулуштун жардамы аркылуу жер түпкүрүнөн алынып чыгарылат.



Үч жыл мурун канадалык инвестордун колдоосу астында Кыргызстандын Улуттук илимдер академиясынын биология институту Япониянын Шинсю университети жана Берлиндин эркин университети менен биргеликте карышкырга жана аркарга радиотелеметрия ыкмасы менен изилдөө жүргүзүп башташкан. Белгилүү биолог Аскар Давлетбаков илимий иштердин жыйынтыктарынын кызыктары тууралуу “Кумтөр” жаңылыктары” менен бөлүштү.

КУМТӨРДҮН «СПУТНИКТҮҮ» ЖАШООЧУЛАРЫ

Программа “Кумтөр” менен биргеликте ишке ашырылууда. Компания кенде жана анын айланасындагы жапайы жаныбарлардын дүйнөсүн изилдөө үчүн окумуштууларга мүмкүнчүлүк түзүп берген.

Алгач кичине түшүндүрмө бере кетсек. Зоологиядагы радиотелеметрия – бул изилденүүчү объектке аралыктан байкоо жүргүзүү. Биздин учурда “Кумтөр” кенинде жана анын айланасында жашап жаткан аркар менен карышкыр тууралуу сөз болууда. Кыргызстандын Улуттук илимдер академиясынын окумуштуулары жаныбарга анын кыймыл аракетин байкоого мүмкүндүк берүүчү атайын каргы тагып, жаныбардын көндүм аракеттерин спутниктик сигналдын жардамы аркылуу изилдешет. Бул шайман арзан эмес тураарын да айта кетели. Дагы жакшы, япониялык кесиптештери жардам беришкен. Ар бир каргы болжол менен 3 миң евро турат. Дагы уктатуучу дары да бар. Препараты бар бир найзача 600 долларга түшөт. “Анан так ошол аркарга дал тийгизүү да оңой-олтоң иш эмес. Мурункусунда жетинчи жолу атылган ок гана ийгиликтүү болгон!”, - дейт Кыргыз Республикасынын Улуттук илимдер академиясынын зоология институтунун лабораториясынын башчысы, биология илимдеринин кандидаты Аскар Давлетбаков.

“Кумтөр” жаңылыктары” адистен ушунча аракеттерди жана чыгымды талап кылган иштин эмне кереги бар жана окумуштуулар кайсы жыйынтыктар менен мактана алышарын сурады.

Глобалдуу жылуулук бүт жаныбарларга коркунуч жаратууда

- Жапайы жаныбарларга мониторинг жүргүзүү жандуу жаратылышта бири-бирине өз ара байланышта болгон жырткычтар менен чөп жечү жаныбарлардын ортосундагы өз ара мамилелеринин так картинасын билүүгө мүмкүндүк берет, - дейт Аскар Темирбекович.

Жөнөкөй айтканда, ар бир түр анын жалпы санын стабилдештирүүдө жана тартипке салууда өз функциясын аткарат. Аркар көк жалдын негизги тамагы катары анын жашап кетүүсүнө мүмкүнчүлүк берет. Ал эми карышкыр оорулуу жана алсыз жаныбарларды жок кылып, санитардын ролун аткарат.

- Козу жарык дүйнөгө келгенден кийин алгачкы жумада жырткычтарга жеңил олжо болуп берет. Дагы бир нече күндөн кийин күч алып, энеси менен тең жарыша чуркап калгандан кийин ага карышкырдын жетүүсү кыйын болуп калат. Изилдөөлөр себептүү биз жаңы туулган козулар жана чоң жаныбарлар арасындагы курмандыктардын санынын пайыздык катнашын аныктай алабыз, - деп мисал келтире кетти биолог-окумуштуу. – Башка маанилүү маселе – жаныбарлардын миграция жолу жана алардын суткалык активдүүлүгү. Сезондордо алар кайда жер которуп жатышканын, кайсы жерде оттоп жүрүшкөнүн көзөмөлдөп жатабыз. Кулжалар куут мезгилинде ургаачыларын издеп 100 чакырымга чейин басып өтүшүүдө, ал тургай Кытай менен Тажикстандын аймагына да кирип кетишүүдө. Кыш мезгилинде туяктуулар тоонун



күнгөй боорлорун тандаса, жайында – тескерисинче күн катуу кактабаган, көлөкөгө жашына турган түндүк жактарга кетишүүдө. Анан да, биздин байкоолорго караганда, үйүрлөр жылдын жылуу мезгилдеринде тоого жогорулап кетишүүдө. Ага климаттык өзгөрүүлөр өсүмдүктөргө түз таасир тийгизгени себеп болууда. Тоо боорунун ылдыйкы бөлүктөрүндөгү өсүмдүктөр эрте куурап калып, жашыл, ширелүү чөп издеген аркарлар жогору чыгууга мажбур.

- Мындайча айтканда, климаттын глобалдуу жылуулашын жаныбарлар өз териси менен сезип жатышабы?

- Абдан туура! Акыркы жылдары Кыргызстанда кыш жеңил жана карсыз болуп жатат. Ага ылайык, чөптөр да мөөнөтүнөн мурда өңүн жоготуп баштайт. Козуга жайыттагы чөптү жей турган баралга келип калган учурда чөптөр катып, козунун ашказаны аны сиңириши кыйын болуп калат. Ошондуктан жаш төлдүн өлүүсүнүн пайызы өсүп жатат. Бул тууралуу биз эле айтып жаткан жерибиз жок. Чет өлкөлүк окумуштуулар да ушундай эле тыянакка келишүүдө. Эксперттердин божомолуна караганда, Жер шарындагы абанын температурасы дагы да жогорулай берсе, 150-200 жылдан кийин Европадагы тоо текелер толук жок болуп кетет. Бул планда бизге оңдой берди болду десек болот. Бийик тоолуу жана аймак кең болгондуктан биздин ача туяктууларыбыз 300 же андан да көп жыл туруштук бере алышат...

- Үч жылдык жумуштун жыйынтыгында дагы кандай тыянактарга келдиниздер?

- Биз аркарлардын суткалык активдүүлүгүн аныктай алдык. Мурда аларды эрте менен жана кечке жуук гана оттойт, ал эми түнкүсүн жана күндүзү эс алышат деп ойлоп келгенбиз. Бирок, андай эмес экен. Жаныбарлар түнкүсүн да чөп жеш үчүн турушат экен.

Карышкырлар боюнча да кызыктуу байкоолор бар. Мисалга, жайкысын бул жырткычка аркарлардын артынан ээрчип жүрүүнүн кереги жок, бул убакта суурлар чыга башташат. Бул кемирүүчүлөр чатырлуу түргө кирип, асмандагы да, жер үстүндөгү да жырткычтарды багат.

Анан биздин датчиктер Кумтөрдүн аймагында убагында 30дай карышкыр жүргөндүгүн көрсөттү. Алар Петров көлүнүн түндүк-чыгыш тарабында күн кечирип жүрүшкөн. Азыр алардын саны бир азга кыскарып калды.

- Эмне себептен?

- Чоңоюп, жыныстык жактан жетилип калган жаш жырткыч жердеп жүргөн көнүмүш аймагын таштап, өнөктөш жана тукум калтырууга ылайыктуу жаңы жерлерди издеп кетет. Чоңдор аларды “бүттү, биз сени чоңойтук, эми өзүңдүн турмушунду өзүң ула” дегендей өз үйүрүнөн кубалап жиберешет. Ал эми негизги үйүр ошол эле аймакта калып, Кумтөрдөн беш чакырымдан алыс кетишпейт. Себеби, бул аймактын тоют базасы жакшы. Илимий маалыматтар боюнча, тамак издеген жырткыч суткасына 70 чакырымга чейин жол басууга жөндөмдүү. Бирок, Кумтөрдү мекендегендерге анын зарылчылыгы жок.

Бөрүлөргө аңчылык жүрүп жатат...

- Сиздердин программанын алкагында жалпысы канча жаныбар камтылган?

- Бүгүнкү күнгө карата эки аркар жана бири ургаачы карышкыр кармалып, аларга радиокаргы тагылып кое берилген. Буга чейин эки: бир ургаачы жана бир эркек карышкыр экспериментке катышкан. Тилекке каршы аларды аңчылар атып салышты. Биз каргы

салган убакта ургаачы карышкыр бир жарым жашта эле. Жети айдан кийин ал жыныстык жактан жетилип, өзүнө өнөктөш таап, аны менен чогуу жердегенге жаңы жер издеп “Кумтөр” кенинен 100 чакырым алыстыкка кетишкен. Белги коюлган бул карышкырларды чабандар атып алышты... Эркегинин каргысын таба алган жокпуз. Аны талкалап салышты окшойт, радиотүзүлүш сигнал да берген жок. Ал эми ургаачы карышкырдагы радиокаргыны малчы өзү алып келип берди. Балким, башка аңчылар ага жазага тартылып калышарын эскертишкен окшойт.

- Ал аңчы бул кылганы үчүн жооп бердиби?

- Жок. Мыйзам боюнча ага эч кандай коркунуч жок. Кыргызстанда жыл бою каалаган санда карышкырды ата берсе болот. Биздин чиновниктердин ою боюнча бул жырткычты толугу менен жок кылып салса да жакшы. Биздин өлкө менен коңшу Казакстанда гана карышкыр “зыяндуу” жырткыч статусуна ээ, ошол эле убакта дүйнө жүзүндө мындай түшүнүк таптакыр жок. Мындай акылсыз түшүнүк советтик мезгилден калган. Канча убакыттан бери мен карышкыр экосистема үчүн зарыл жаныбар экендигин далилдөөгө аракет кылып келем. Ал өзүнүн ролун так аткарып жатат. Башка өлкөлөрдө бул жырткычты кырып салгандан кийин кандай көйгөйлөргө кабылганы боюнча толтура мисалдар бар. Америкадагы Йеллоустон улуттук паркы тууралуу документалдуу тасманы деле көрсөнүздөр. Анда ал парктагы карышкырларды толук кырып салгандан кийин, бугулардын саны кескин өсүп кеткен. Дарыянын нугу, өсүмдүктөрдүн курамы өзгөргөн. Адамзатына экосистеманы кайра калыбына келтирүүгө 70 жыл керектелген. 1995-жылы корукка карышкырлардын өтө чоң эмес үйүрүн кое беришкен. Жырткычтар бугулардын санын жөнгө салгандан кийин, өсүмдүктөр калыбына келип, аюу, кемчет жана канаттуулар мурунку жашаган жерине кайтып келишкен. Мен дайыма ушул мисалды айтып келем. Бирок мени уккусу келбей жатышат. Бир гана жооп угам: “карышкыр биздин койлорго, жылкыларга, топоздорго тийип жатат. Ошондуктан аны жок кылыш керек”. Аңчылык кылууга тыюу салынган кайтарылган зоналарда да бул жырткычты атууга аракет кылган учурлар катталууда! Жаратылышка ушундай мамиле кылуунун арты жаман кесепеттерге алып келе турганын адамдарга жеткириш өтө кыйын болууда...

Издер Кыргызстанда жоголуп кетүүдө...

- Спутниктик каргылар жаныбарлардын абалына жана ден соолугуна тескери таасирин тийгизет деген ойлор да бар. Мындай сындарга эмне деп жооп бересиз?

- Бул болбогон сөз! Жаныбарларды байкоо үчүн аларга белги коюу 100 жылдан бери колдонулуп келе жатат. Алгач ал оригинал номери менен кадимки эле шакектер болчу, бүгүнкү



күндө – спутникке сигнал берүүчү тааал электрондук түзүлүш. Радиотелеметрия ыкмасы бүткүл дүйнө жүзүндө кеңири колдонулуп келе жатат жана жапайы жаныбарларды, айрыкча жашыруун жашоо кечирүүчү жаныбарларды изилдөөдө өзүн жакшы жагынан гана көрсөтө алды.

Радиотехникалык каражаттар оор эмес жана жаныбарга эч кандай ыңгайсыздык жаратпайт. Ал жаныбардын мойнунун айланасына жетишерлик кенен тагылат. Карышкырга тагылуучу каргы болгону 300 граммды, ал эми аркарга тагылуучу каргы жарым килограммды түзөт. Экөөнүн ортосундагы айырма, албетте, фаунанын өкүлдөрүнүн ар башка салмагы менен түшүндүрүлөт. Аркар карышкырга караганда болжол менен 150 килограммга оор. “Жаныбар мына ушундай эксперименттердин айынан өлүп калат, себеби, түнкүсүн үлпүлдөп жарык чыгарган түзүлүш анын үйүрүндөгү жаныбарларды коркутуп, аны кубалап салышат да, жырткычтарга оңой жем болот” деген пикир жаңылыштык. Чынында, радиокаргы жаныбарга эч кандай зыян кылбайт. Атайын маяктар спутникке жөн гана сигнал жиберет, ошондон улам биз анын жүргөн координатын биле алабыз.

- Белги коюлган жаныбар дүйнөнүн кайсы чекитинде жүрсө деле таап алса болобу?

- Мурдагы жылы кызык окуя болгон. Мага Америкадагы кесиптештер жазып, Орусиянын Тува Республикасында окумуштуулар орун которуусуна байкоо жүргүзүү үчүн шумкарга датчик илип кое беришкенин айтышты. Шумкар Тувадан Монголияга, андан ары Кытайга учуп барыптыр. Андан соң коңшу Казакстанга жетиптир. Кийин датчик канаттуунун Таласка чейин келгенин, бир жерде эле кыймылдабай турганын көрсөтүп калыптыр. Сигнал Көк-Суу айылынан чыгып

жатыптыр. Америкалык кесиптештер ошол канаттуунун тагдырын билип берүүмдү суранышты. Мен Мамлекеттик экологиялык техникалык инспекциянын жергиликтүү инспекторлоруна телефон чалып, алардан жардам сурадым. Ал жигиттер айтылган дарекке барып, айыл четиндеги кашарды жана анын ээсин табышыптыр. Ошол замат эле ага “шумкарды бер! Болбосо сот аркылуу жооп бересиң!” деп талап коюшуптур. Кашардын ээси коркуп кетип, шумкарды бериптир. Бирок канаттууда датчик жок экен. Анда кантип америкалык окумуштуулар сигнал чыгып жатканын билишти, жана так даректи айта алышты деп ойлоп, датчикти ошол жактан издөөсүн сунуштадым. Ошондо чабанга жашыруунун деле мааниси жок болуп калып, бузулуп калган датчикти алып келип бериптир. Кийин мен аны DHL аркылуу кайрадан Америкага жөнөттүм. Ал эми шумкарды биз дагы бир жума кармап туруп, жакшылап тамактантып, эркиндикке кое бергенбиз. Техникалык прогресс бүгүнкү күндө мына ушундай илгерилеп жатат – кабинетте отуруп эле илимий максатта жаныбарлар менен канаттууларга эч кандай зыян келтирбей, алардын орун которууларын кенен байкап отура берсе болот...

Эксперименттин төрт буттуу катышуучулары радиокаргыларды эки жыл ичинде тагып жүрүшөт. Бул мөөнөт аяктаганда, түзүлүштөгү курдун атайын бекиткичи автоматтык түрдө чечилип, каргы жаныбардын мойнунан түшүп калат. Бул убакыт ичинде Кыргызстандын окумуштуулары биздин бай жана уникалдуу фаунанын укмуштуу өкүлдөрүнүн дагы көптөгөн адаттарын жана жашоо-турмушун билип калабыз деп үмүт кылышат.

Юлия ШИТОВА.
Фото: kumtor.kg жана
маектешибиздин архивинен.



МӨҢГҮЛӨР: КИМДИ КӨНӨӨЛҮҮ КЫЛАБЫЗ?



Бийик тоолуу кенде коноктор үчүн дайыма өтө чакан экскурсия уюштурушат жана карьерге жакын жайгашкан мөңгүлөр тууралуу айтып беришет. Көпчүлүгү мөңгүлөрдү жок кылуу боюнча сөз да болбогонуна ишенип кайтышат.

Түзөтүүгө түзөтүү

Ушул жылдын март айында парламенттеги оппозициялык фракциянын депутаттар тобу Ак-Шыйрак тоо массивинин муз баскан системасына кирген Давыдов жана Лысый мөңгүлөрүнүн аймагында өндүрүштүк ишмердүүлүккө тыюу салуу боюнча мыйзам долбоорун Жогорку Кеңешке киргизишти. Белгилүү болгондой, бул зонада 1994-жылдан бери бийик тоолуу алтын кенин өздөштүрүп келген “Кумтөр” компаниясы тоо иштерин жүргүзөт. Көп жылга созулган жадаткан талаш-тартыштардан кийин кумтөрдүн алтыны зарыл экендигин Кыргызстан 2017-жылдын ноябрь айында так чечкендей болгон эле. Ошондуктан бул эки мөңгүнүн аймагында алтын казуучунун иштөөсүн мыйзам аркылуу бекитип беришкен. Борбордук карьерге жылып келе жаткан муз массасын башка жакка жылдырууга “Кумтөргө” мүмкүндүк берүүчү “Суу кодексине” киргизилген түзөтүүгө президент Алмазбек Атамбаев кол койгон.

Болду чекит коюлду деп ойлодунуз беле? Тапкан экенсиңиз! Патриоттук ниеттерин билдирген (өздөрү ушинтип айтышат) саясатчылар эскирип бүткөн теманы кайрадан ашыра көтөрө башташты. Талаптар оригиналдуу эмес. Мыйзам долбоорунун авторлору “Давыдов жана Лысый мөңгүлөрүн өндүрүштүк максатта утилизация кылууга уруксат берүүчү норманы алып таштоону” каалашат. Бул инвесторго бир гана нерсени билдирет – жумуштарды жыйнаштыруу жана муз көмүп калуучу кен чыккан жерди жоготуу. Андан ары – Кыргызстанды чубалган аянычтуу экономикалык жана экологиялык кесепеттер күтүп турат. Эми эң башкы суроону берүү зарыл: ушул оюн керек беле? Чынында эле аларга эки мөңгүнү сактап калуу аракеттери пайда алып келеби? Талкууга алган

Жаз келери менен Кыргызстанда дарыялар эле шырылдай баштаган жок. Сөзмөр саясатчылар кайрадан сүйүктүү ишине – жөн эле курулай кайталоого өтө башташты. Кезектеги талаштын предмети – мөңгүлөр.

темада муз сымал калкып жүрүүчү “экологияны куткаруучулар” буга эмне деп айтары белгилүү. Ага караганда эксперттердин бул маселе боюнча ойлорун угуу кызыктуу жана пайдалуу.

Өлкөнүн аброюбу же саясий упайбы?

Тынчы жок депутаттардын демилгесин Бишкекте өткөн тегерек столдо эксперттик коомчулуктун өкүлдөрү талкуулашты. Ата-мекендик саясат таануучулар экологияга камкордук кылуунун артында чынында эмне жашырынып тургандыгын түшүнүүгө аракет кылышты. Анын жыйынтыгында бир пикирге келишти: муну алдын ала жаза салган сценарий боюнча Кыргызстанда 2020-жылы өтүүчү парламенттик шайлоонун алдында көтөрүп жатышат. Ал эми “Кумтөр” дагы бир жолу саясий упайлардын генератору болууда. Экология жана калктын кызыкчылыгын коргоо боюнча жакшы көрүнгүсү келген адамга дагы эмне менен упай чогултууга болмок эле?

- Жогорку Кеңештин кезектеги чакырылышынын иши аякташына убакыт канчалык жакын калган сайын анын демилгелери да ошончолук ойлонулбаган болот. Аларга качан кандайдыр бир нерсени өзгөрткүсү келгенде, алар түзөтүү кирген “Суу кодексине” сыяктуу мыйзамдарга лоббизм кыла башташат. Бирок, экологиялык экспертизаларды жүргүзүү, регулятивдүү таасирге анализ кылуу сыяктуу нерселерге баш оорутушпайт, -деп колун жаят мамлекеттик башкаруу боюнча эксперт Шерадил Бактыгулов. – Бирок, тажрыйба көргөзгөндөй, мындай

өзгөрүлмөлөр дайыма толкун менен келет. 2020-жылы парламентке шайлоо болот. Байкалып тургандай, ички саясий күрөш эмитен эле башталгандай.

Саясат таануучу Марс Сариевдин пикирине караганда, “Кумтөр” керектүү убакта баса кое турган оорутуучу чекит же курч көйгөй. Жоопкерчиликти жүгү тууралуу айтуунун кереги жок. Анын кесепеттери тууралуу да таптакыр ойлонушпайт. Чынында кимдир бирөөлөр ызы-чуу кылып тынчып калышат, ал эми бул бүт өлкөгө дагы көпкө чейин жаңырык болуп угулуп турат. Потенциалдуу инвесторлор болсо ири канадалык компаниянын айланасында эмне болуп жатканын байкап турушат. Ошондуктан кайыкты чайпап коюу кимдир-бирөөнүн чөнтөгүнө упай чогулткан менен, бул жалпы өлкөгө зыян гана алып келет. Мындай окуялардан кийин Кыргызстанга келген инвестициялардын тез эле азайышына жана ишкерлик мамилелердин суушуна таң калуунун кереги барбы?

Мөңгүлөргө кош сокку

Эгер экономиканы түзүүчүлөрдөн толук четтесек жана экологиялык жагдайды талдап чыксак, тактап айтканда, бийик тоолуу кендин концессия зонасындагы мөңгүлөрдүн абалын талдасак, жыйынтыктар дагы да күтүлбөгөндөй болуп чыгат. Бул боюнча ата-мекендик жана көз карандысыз гляциолог-окумуштуулар айтып өтүштү.

Дмитрий Петраков – географиялык илимдердин кандидаты, Ломоносов атындагы Москва мамлекеттик

университетинин география факультетинин жетектөөчү илимий кызматкери. Орусиялык адис Кыргызстанга биринчи жолу келип жаткан жери жок, өткөн жылдары кыргызстандык кесиптештери менен биргеликте тондордун булгануусунун деңгээлин аныктоо боюнча иштерди аткарышкан.

Мөңгүлөрдүн ээрүүсүнүн негизги себептерин айтып жатып, гляциолог швейцариялык адистердин изилдөөсүн да кошо кетти. Швейцариялык адистердин баалоосуна караганда, Тянь-Шандагы мөңгүлөрдүн кыскаруу темпи дүйнөлүк мөңгүлөрдүн кыскаруу темпинен бир топко жогору. Ушундай эле абал Ак-Шыйрак тоо массивинде да байкалып турат, бул жердеги муз зонасы акыркы он жылдыкта олуттуу кемиген.

- Мөңгүлөрдүн азая баштаганына көп болуп калды, бул аба температурасынын дайыма жогорулап жатышынын жыйынтыгы, -деп белгилеп өттү Петраков. – Эгерде Кыргызстандын баардык мөңгүлөрү тийиштүү болгон континенталдык мөңгүлөр тууралуу айта турган болсок, аларга негизинен жайкы аба температурасы таасир этет. Анын жогорулашынан улам бийик тоолуу аймакка жайында кар аз түшөт. Так ошол жайында жааган карлар Ак-Шыйрак массивиндеги мөңгүлөрдүн негизги азык булагы болуп кызмат өтөйт. Ошентип, так ошол глобалдуу жылуулуктун айынан мөңгүлөргө кош сокку жаралууда.

Ак-Шыйрактагы мөңгүлөрдүн чандашын изилдеген окумуштуунун анализдеринин жыйынтыгы да кызык.

Гляциологияда альбеде деген термин бар. Жөнөнөкөй сөз менен

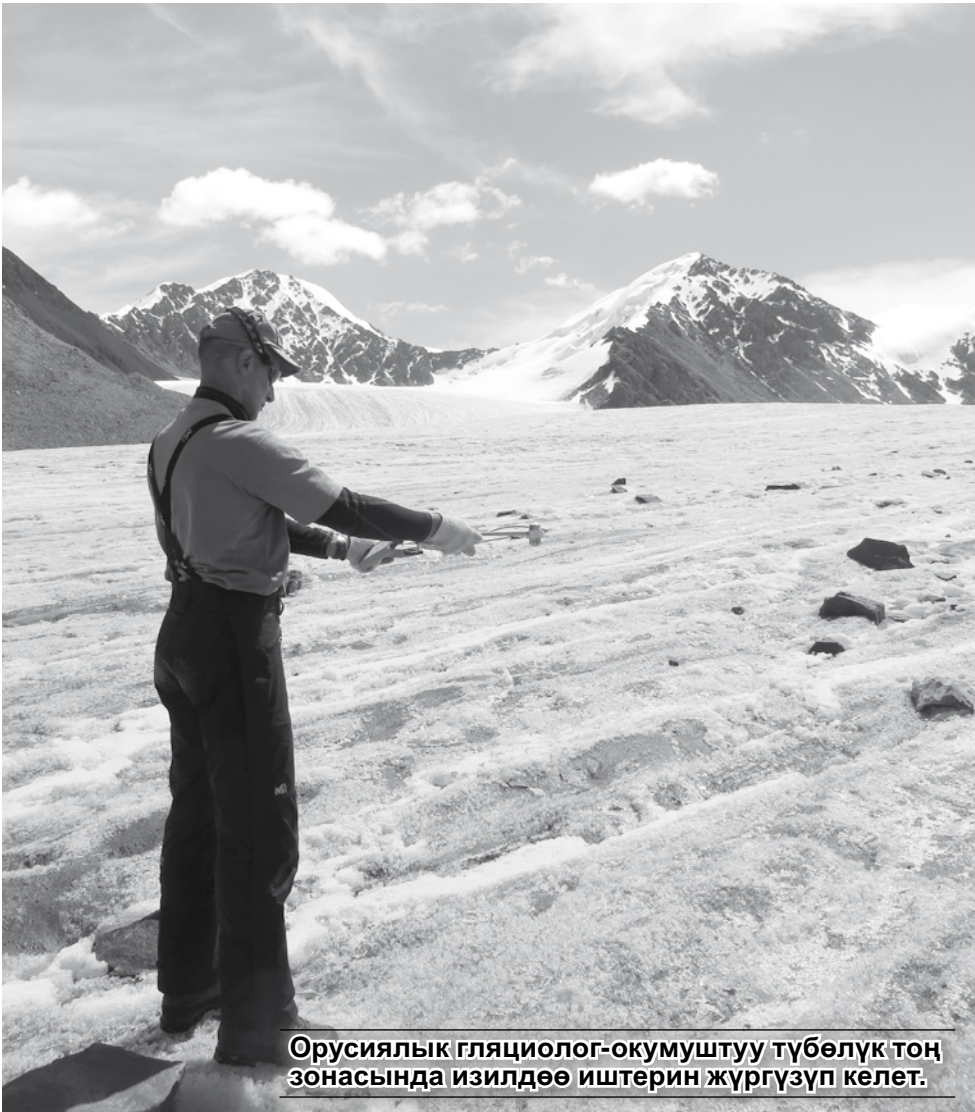
түшүндүргөндө бул кандайдыр бир үстүнкү катмардын чагылдыргыч жөндөмүнүн көрсөткүчү, биздин жагдайда - тоңдун. Мөңгүлөрдүн үстү канчалык көп чандаса, альбедонун көрсөткүчү да ошончолук төмөн жана күн радиациясын ошончолук күчтүү жутуп алат. Бул кар менен муздун ылдам эришине, натыйжада мөңгүлөрдүн кыскаруусуна алып келет.

- Ар кайсы жылдары жана ар кайсы сезондордо космостон тартылган көптөгөн сүрөттөрдү анализдеп чыгып, биз мөңгүлөрдүн үстүнүн булганышынын деңгээлинин жана анын кендеги Борбордук карьерге чейинки аралыгынын ортосунда эч кандай көз карандылык жок деген корутундуга келдик. Бул чанданып булгануу жергиликтүү мүнөздөгү экендигин жана тоо иштери жүрүп жаткан жерден жетишээрлик чоң алыстыкка көзөмөл жүргүзө албастыгын билдирет, -деп белгилейт гляциолог-окумуштуу. – Мөңгүлөрдүн аянтынын өзгөрүү тенденциясы мындан да кызык. Акыркы 5 жылда Кумтөр дарыясынын бассейниндеги, негизги өндүрүш орун алган жердеги мөңгүлөр баарынан жайыраак кыскарган. Ал эми Ак-Шыйрак массивинин Кумтөр кенинен эң эле алыс жайгашкан түштүк жана чыгыш боорундагы мөңгүлөр баарынан ылдам азайган. Ошондуктан техногендик таасирдин ролу толугу менен нивелирделет. Биринчи планга табигый факторлор чыгат.

Кыргызстандын муз төшөнчөсүн эмне булгап жатат?

Табигый факторлордун астында эмне божомолдонуп жатканын териштирүүгө Жерди изилдөө Борбор Азия институтунун климатты, сууну жана жаратылыш ресурстарын изилдөө бөлүмүнүн жетекчиси Рыскул Усубалиев жардам берет.

- Мөңгүлөрдүн массасынын балансы астында белгилүү бир убакыттагы мөңгүдөгү кар менен муздун массасынын кириш-чыгыш катыштыгы божомолдонот. Так ушул эки элементти биз жайкы убакытта өлчөйбүз, -деп түшүндүрдү гляциолог. – Мына, өткөн кылымдын 70-жылдарында башталган биз изилдеп жаткан мөңгүлөр массанын терс балансына ээ. Акыркы кездерде көрсөткүчтөр жогорулап жатат, мындайча айтканда мөңгүлөрдүн интенсивдүү кыскарып жатканы байкалууда. Алардын өтө бийик эмес жерде жайгашкандарынын көпчүлүгү таптакыр эле жок болуп кетти. Дагы бир-



Орусиялык гляциолог-окумуштуу түбөлүк тоң зонасында изилдөө иштерин жүргүзүп келет.

лери бир нече мөңгүлөргө бөлүнүп кетти, анын айынан алардын аянты менен көлөмү жыл өткөн сайын кичирейүүдө. Жаңы каталогдун негиздерине жаткан муз кесектерин каттоо Кыргызстандын бардык аймактарында мөңгүлөрдүн өтө тез кыскаруусу жүрүп жаткандыгын ачык көрсөтүп жатат. Баарынан начар көрсөткүч Талас тоо кыркасында, ал жактагы жоготуу 60 пайызга чейин жетүүдө.

Континенталдык мөңгүлөр өтө булганган деп эсептелинет. Анын себеби, Тянь-Шань менен Памир-Алай Борбор Азиядагы Такла-Макан, Каракум, Кызылкум сыяктуу улуу чөлдөр менен курчалган. Бул чөлдөр мөңгүлөрдүн үстүн булгоонун негизги булагы. Чөлдөрдөгү чаңдарды шамал учуруп келип, Кыргызстандагы мөңгүлөрдүн үстүнө жаап салууда.

- Өткөн кылымдын 50-жылдарында эле табигый булгоочулардын топтомун баалаган советтик окумуштуулар Тянь-Шандын бийик тоолорунда жылына 1 миллиметрге чейин чаң чогулуп калаарын аныкташкан, -деп кесиптешин толуктай кетти Дмитрий Петраков. – Анын үстүнө, чандануунун очогу мөңгүнүн үстүнө баш аламан чачылышы мүмкүн. Ал эми япониялык жана кытайлык окумуштуулар Үрүмчүгө

жакын жайгашкан мөңгүлөрдү өзүнчө зонага бөлүшкөн, себеби ал жактагы мөңгүлөрдүн бир чарчы метринин үстүнө бир жылда бир килограммдан ашык чаң туура келет! Ошондо биз кургак калдыктан эмне алабыз? Албетте, баардык эле өндүрүш чаң чыгарат. Бирок, ички Тянь-Шандын табигый шартында кошумча чаң жүгү өтө эле аз десек болот. Ал тургай альбедону өлчөөчү заманбап ыкмалардын жардамы менен да техногендик компоненттерди таба алган жокпуз – табигый фондо ал өтө эле аз. Ошондуктан Кумтөрдүн таасири жергиликтүү мүнөзгө гана ээ.

Биз эмгиче он Ак-Шыйракты жоготтук...

Мөңгүлөрдүн акыркы он жылдыктарда өтө кыскарып кетишинин негизги себеби эмнеде?

- Бул тенденция Кумтөр кенинин аймагында эле эмес, бүт республика боюнча, ал тургай бүт дүйнө жүзүндө байкалып жатканын эске алганда, мөңгүлөрдүн эришинин эң башкы себеби бул – климаттын өзгөрүшү экендиги шексиз. Так ошол жайында аба температурасынын жогорулашы, -дейт орусиялык окумуштуу.

Болжол менен Кыргызстандагы мөңгүлөр аянты боюнча жалпы Тянь-Шандагы мөңгүлөрдүн жарымын түзөт. Анын тоң зонасы 60-жылдардын аягынан бери 3 миң чарчы чакырымга чейин кыскарган.

- Биздин маалыматтар боюнча, Ак-Шыйрак массивинин жалпы тоң аянты 2018-жылга карата болжол менен 336 чарчы чакырымды түздү. 2003-жылдан бери болжол менен үч куб чакырым муз жоголгон, ошондуктан бул жерде техногендик таасирдин тиешеси жок. Мындайча айтканда, климаттын глобалдуу жылуулашынын кесепетинен улам биз 10(!) Ак-Шыйракты жоготтук, -деп гляциолог-окумуштуу үрөй учурган сандарды келтирди.

Ал эми кыргызстандык саясатчылар кыйкырып жаткан Давыдов менен Лысый мөңгүлөрүчү? Бул эки мөңгү Кыргызстандагы мөңгүлөрдүн жалпы аянтынын болжол менен 0,3 пайызын ээлейт. Бул жерде көңүл бура турган дагы бир парадокс бар! Компания карьердеги адамдар менен техникалардын коопсуздугун камсыз кылуу үчүн Давыдов мөңгүсүндөгү муздун кесилүүчү бөлүгүн ошондой эле бийиктикке жылдырып жатат. Жылдырылган бул муз ал жерде жарым-жартылай бош порода менен капталат да, иш жүзүндө таш мөңгүгө айланат.

- Мындай морена кап менен капталганда муздар мөңгүдө турганга караганда жакшы сакталат, -деген Дмитрий Петраков бардык стереотиптерди өзгөрттү. – Мындай морена каптын 1,5 - 2 метр калыңдыгында муздун эрип кетүүсү жөн эле токтойт. Буга мисал катары техногендик таш мөңгүлөрдүн өз алдынча кыймылга келүү жөндөмдүүлүгүн айтсак болот.

Эми “Суу кодексине” оңдоо киргизүү бул эки мөңгүнүн сакталып калышына жардам бере алабы? Планеталык масштабда климаттын өзгөрүүсү уланып жаткан шартта, бул эки мөңгүнү эмес, Кыргызстандагы башка мөңгүлөрдү да сактап калууга мамлекеттин күчү жетпейт. Коркунучтуу табигый процесске кантип каршы турууну адам баласы али ойлоп таба элек. Ошондуктан жан талашып экологияга камкордук кылууну кааласак деле чет өлкөлүк окумуштуулардын божомолдору аткарылат сыяктуу: дагы 80 жылдан кийин тоң Тянь-Шандын Жениш жана Хан-Тенгри чокуларынын аймагында гана калат.

Башка зоналардагы мөңгүлөр жөн гана эрип жок болот.

Юлия ШИТОВА.
Фото: kumtor.kg жана Дмитрия Петраковдун архивинен.



Муз алптар – кыргызстандын улуттук кенчи. Бирок, түзөтүү киргизүү боюнча чуу чыгарган авторлор ойлогондой аларды сактап калуу оңой эмес.

ЧЫГАШАДАН КИРЕШЕГЕ КАРАЙ.

«КЫРГЫЗАЛТЫН» ААКЫ АКЧА ИШТЕП ТАБУУНУ КАНТИП ҮЙРӨНДҮ?



Алмаз Алимбеков компания кантип каржылык кыйынчылыктардан чыга алганын айтып берди.

Акыркы убакта депутаттар «Кыргызалтын» мамлекеттик компаниясынын ишин көп сынга алышууда. Эл өкүлдөрү «Кыргызалтындын» жетекчилиги киреше табуу үчүн эч нерсе кылбай жатат дешет.

Чыныгы абал кандай экендигин билүү үчүн 24.kg маалымат агенттиги компаниянын 2018-жылдын ишинин жыйынтыгынын отчету менен таанышып чыккан.

Дивиденддерсиз киреше

«Кыргызалтын» ААКы 100 пайыз мамлекетке тийешелүү. «Кумтөр» долбоору боюнча өкмөт менен канадалык инвестордун ортосундагы сүйлөшүүлөр создугуп жаткандыктан акыркы 2 жылдан бери «Кыргызалтын» Centerra Gold компаниясынан дивиденд албай келет. Буга карабастан, компания 2018-жылдын жыйынтыгында 91 миллион сомдон ашуун таза пайда көргөн.

Ал эми 4 жыл мурда, тактап айтканда 2015-жылы компания оор каржылык кыйынчылыктарды башынан өткөрүп, Centerra Gold компаниясынан түшүүчү дивиденддерден толук көз каранды болчу.

- «Кыргызалтын» акыркы 6 жылдан бери жыл жыйынтыгын дайыма киреше менен жаап келе жатат. Киреше 85 миллион сомдон 533 миллион сом-

го чейинки сумманы түзгөн. Centerra Gold компаниясынан түшүүчү дивиденддерди эске албаганда, муну ал өз алдынча тапкан. 2013-2016-жылдары компания чыгашага гана иштеп, ал 270 миллион сомго жеткен. 2015-жылы эле «Кыргызалтын» оор каржылык кыйынчылыктарды башынан өткөрүп, өз милдеттенмелерин жаба албай калган. Ири суммадагы бересе карыздарыбыз бар болчу, - дейт «Кыргызалтындын» башкармалыгынын төрагасы Алмаз Алимбеков.

Каржылык абал жакшыргандын жыйынтыгында «Кыргызалтындан» мамлекеттик бюджетке түшүүчү салыктардын, төлөмдөрдүн жана дивиденддердин көлөмү өскөн. Ал тургай компания 2018-жылдын жыйынтыгында 625 миллион сом дивиденддерди которгон. Мындай жогорку көрсөткүч көп жылдардан бери биринчи жолу болуп отурат.

«КЫРГЫЗАЛТЫН» ААКТЫН КУРАМЫ:

24.KG



ӨНДҮРҮШТҮК ФИЛИАЛДАРЫ

«Макмалалтын» комбинаты, кору түгөнгөн «Солтон-Сары» жана «Терексай» кендери жана аффинаж заводу



СЕРВИСТИК ФИЛИАЛДАРЫ

«Кыргыз деңизи» санаторийи, автотранспорттук ишкана, «Кыргызалтын-Курулуш»



СТРУКТУРАЛЫК БӨЛҮМДӨР

Зергер борбору, медициналык борбор жана «Алтын-Отель» мейманканасы



«КЫРГЫЗАЛТЫН» ААК ЧЕТ ЭЛДИК ИНВЕСТИРЛОР МЕНЕН БИРГЕЛЕШКЕН ИШКАНАЛАРДА ҮЛҮШТӨРГӨ ЭЭ:

Centerra Gold Inc.

26,6%

«Алтынкен»

40,0%

«Эти Бакыр Терексай»

25,0%

Источник: пресс-служба ОАО «Кыргызалтын» Корреспондент: Татьяна Кудрявцева Дизайнер: Надежда Хабичевская

«Кыргызалтынды» чыгашадан кантип чыгарышты?

- Мен «Кыргызалтын» ААКнын башкармалыгынын төрагасы болгон учурда абал өтө оор эле. Чоң чыгашалардын жана «Макмалды» дайыма дотация кылып туруунун айынан биз кызматкерлерибизди мажбурлап эмгек өргүүлөргө жөнөтчүбүз, эки ирет 4 сааттык жумуш күнүнө да өткөнбүз. Компаниянын менчигиндеги башка да кендер кайсы убакта болбосун токтоп калышы мүмкүн болчу. Ыкчам бир нерсе кылуу керек эле, - деп мойнуна алды Алмаз Алимбеков.

Чынында ошол убакта эмне кылышты эч ким деле билбей калган. «Макмал» кенинде да, «Терек-Сай» кенинде да минералдык-сырьелук база толугу менен түгөнүп калган болчу. «Макмал» кенин 1986-жылы, ал эми «Терек-Сай» кенин 1950-жылы ишке киргизгендиктен «Кыргызалтындын» кендериндеги жабдуу-

лар кайра ишке жарамсыз болуп калган абалда эскирип калган. Мындайча айтканда, ал убакта кендерге 30 жылдан ашык убакыт болгон.

Кендердин жашоо мөөнөтүн узартуу үчүн өтө тез убакта жабдууларды жана алтын казып алуунун технологиясын алмаштыруу керек эле. Бирок, кантип? Мындай долбоорлорго көптөгөн миллион сомдор керек да? «Кыргызалтын» акча жок болчу.

- Ооба, учурда киреше менен иштеп жатабыз. Бирок, кендерди кайрадан ишке киргизүү үчүн чоң-чоң инвестициялар керек, зайымдарды алуу зарыл. Ошондо биз башка жол менен кетүүнү чечтик – чет өлкөлүк инвесторлор менен чогуу биргелешкен ишканаларды түзмөк болдук. Акыркы жылдары биз ишке ашырган так ошол 4 ири долбоор компанияны чыгашадан эле чыгарбастан, перспективада лидерлик позицияга алып чыкты, - дейт Алмаз Алимбеков.

С 2013 ГОДА РУДНИК «МАКМАЛ» РАБОТАЛ В УБЫТОК. ЕСЛИ В 2013-М ОН СОСТАВЛЯЛ **1,1 млн сом**ов, ТО В 2017-М - **192,6 млн сом**ов.

ИНВЕСТИР МАКМАЛДА КАНТИП ИШТЕЙТ

24.KG



2018-жылдын **14-декабрында** ачык сынакта маморгандардын комиссиясы кендин ишин улантуучу инвестициялык өнөктөштү тандады, ал «Мансон Групп» ЖЧК.



Макмалда алтын өндүрүүнү жандандырып, кошумча геочалдыгындоого инвестор өз каражатынан **\$75 млн** салым кылат.



Макмалда **800 адам** эмгектенмекчи, ал эми провильдик эмес өндүрүштү эсепке алганда – **1315 кыргызстандык** иштемекчи.

ИШКАНАДАГЫ ҮЛҮШТӨРДҮН БӨЛҮНҮШҮ: «КЫРГЫЗАЛТЫН» – 30%, «МАНСОН ГРУПП» – 70%

ТОГУЗ-ТОРО РАЙОНУН ӨНҮКТҮРҮҮ ФОНДУНА ЖЫЛДЫК ТӨЛӨМДӨ



Алтын ылгоочу фабриканы эксплуатацияга берүүгө же модернизациялоого чейин «Мансон Групп» - **\$143 миң**

Ысык-Көл облусун өнүктүрүү фондунун мисалында, фабрика иштеп баштаган күндөн тартып биргелешкен ишкананын дүң кирешесениен **2%**.

«КЫРГЫЗАЛТЫН» ААК ИЙГИЛИКТҮҮ ДОЛБООРЛОРУ:

24.KG



2016-жылы «Терексай кени» мүлктүк комплексинин негизинде «Эти Бакыр Терексай» ЖЧКсы түзүлгөн. Ишкана ири Түркиялык «Эти Бакыр» АК менен биргеликте ачылган. Ал ири Cengiz Holding конгломератына кирет.

«КЫРГЫЗАЛТЫН» ААК ҮЛҮШҮ 25%, «ЭТИ БАКЫР» АК - 75%. 350 АДАМ ИШКЕ АЛЫНГАН, АНАН ИЧИНЕН 95% КЫРГЫЗ ЖАРАНДАРЫ

Компания иштеген эки жылда **2 млрд сомдон** ашуун инвестицияланган. Ушу тапта «Эти Бакыр Терексай» **750 млн сом** салык жана башка милдеттүү төлөмдөрдү бюджетке которгон.



Биргелешкен «Алтынкен» ЖЧК («Кыргызалтык» ААК үлүшү **40%**, кытайлык Zijin Mining – **40%**). 2016-жылы «Алтынкен» өндүрүштүк кубаттуулукка чыгып, насыялык каражатсыз өзүн каржылоого өткөн.

ЖЫЛЫНА АЛТЫН ӨНДҮРҮҮНҮН КӨЛӨМҮ 3,2 ТОННА. ИШКАНАДА 1 МИҢ АДАМ ЭМГЕКТЕНЕТ, 95% КЫРГЫЗ ЖАРАНДАРЫ

2018-жылдын жыйынтыктары боюнча компания салыктар жана башка милдеттүү төлөмдөр түрүндө **1,6 млрд сом** которгон, ал эми «Кыргызалтын» **\$2 млн** дивиденд алган.



2017-жылы «Кыргызалтын» америкалык эң ири машинекуруучу компаниялардын бири Csterpillar «Борусан Машина Казакстан» менен биргелешип Балыкчы шаарында оор тоо-кен техника менен жабдууларды тейлөөчү борбор ачты. Тейлөөчү борбор «Кыргызалтындын» автотранспорттук филиалынын негизинде жайгашат.

КЫЗМАТКЕРЛЕРДИН САНЫ 36. 2018-жылдын аягына карата төлөнгөн салыктардын суммасы **1,5 млн сомду** түздү.



Источник: пресс-служба ОАО «Кыргызалтын» Корреспондент: Татьяна Кудряцева Дизайнер: Надежда Хабичевская

2013-жылдан баштап «Макмал» кени чыгашага гана иштеген. 2013-жылы чыгаша 1,1 миллион сомду түзсө, 2017-жылы 192,6 миллион сомду түзгөн.

2018-жылдын 1-сентябрынан баштап «Макмал» кенинин алтын ылгоочу фабрикасынын ишин токтотуп салышкан. 954 кызматкердин 700дөн ашуунун кыскартышкан. Макмалды кайра жандандыруу үчүн «Кыргызалтындын» жетекчилиги өзүнүн башка кендериндеги схеманы колдонууну чечишти.

- Бул өтө чоң каражат, анын эсебинен район өзүнүн инфраструктуралык маселелерин (жолдорду куруу, мектеп, ооруканаларды оңдоо ж.б.) чечип алса болот. Мындан сырткары, калкты жумуш менен камсыз кылууну жогорулатуу жана аймакты өнүктүрүү максатында «Мансон Групп» Тогуз-Торо районунун администрациясы менен макулдашып сүт жана кыш заводдорун курут. Ошондой эле жезди кайра иштетүүчү модулдук завод, поликарбонаттан теплицалык-модулдук комплекс, май куючу жай, дүкөн, мини-маркет, кафе, жарманке, май куючу жайдын алдындагы 2 кабаттуу мотель жана 3 кабаттуу мейманкана-туристтик комплекс курмакчы, - дейт Алмаз Алимбеков.

Инвестор себептүү кендин жашоо мөөнөтүн дагы 10 жылга узартууга, ал эми эң башкысы – жергиликтүү калкты жумуш менен камсыз кылууга мүмкүн болду.

Мындан ары кандай болот?

- «Кыргызалтын» ААКында компанияны 2021-жылга чейин өнүктүрүү стратегиясынын долбоору иштелип чыкты. Ал башкаруу системасын толук алмаштырууну камтыйт. Биз холдингдик түзүмгө өтүүнү пландап жатабыз, ал бир топ натыйжалуу иштегенге жардам берет, - деп айтып берди Алмаз Алимбеков.

Стратегияга ылайык, келечекте холдиндин ишмердүүлүгүнүн негизги багыттары издөө, баалоо, жер астындагы пайдалуу кендерди чалгындоо, аларды андан ары биргеликте түзүлүүчү ишканалар өздөштүрүүсүнө даярдоо болмокчу.

Компанияларды инвесторлор каржылайт деп пландап жатабыз. «Кыргызалтын» чыгаша менен отурган өндүрүштүк филиалдарын инвесторлорду тартып, алар менен биргеликте түзүлүүчү ишканаларга айлантууну улантууну көздөп жатат. Мындан сырткары, инвесторлорду тартып, алар менен биргеликте баалуу жана башка металлдар бар жаңы кендерди өздөштүрүүчү биргеликте ишканаларды жана кызмат көрсөтүүчү жаңы ишканаларды түзүүнү пландап жатат.

Татьяна КУДРЯВЦЕВА, «24.kg» МА
Фото: gov.kg

Макмалды кантип кайрадан калыбына келтирүүгө болот?

Бүгүнкү күндө компанияны артка тарткан «Кыргызалтын» ААКнын жападан жалгыз объектиси «Макмалалтын» филиалы болуп кала берүүдө.

Кендин запасы түгөнгөн, кенди 10 жыл мурун эле жабуу керек болчу. Бирок «Кыргызалтын» бул филиалын дотация кылууну улантып келген. Анын бир гана себеби бар – «Макмалалтындын» иши 21 миңден ашуун калкы бар Тогуз-Торо районунун бюджетинин 95 пайызын түзчү. Райондо башка ишкана жок.

Биринчи фейк

Кумтөр – көлөмү боюнча дүйнөдө үчүнчү орундагы кен чыккан жер

Интервью учурунда Базарбай Мамбетов Кумтөрдү көлөмү боюнча дүйнөдө үчүнчү орунда турган алтын кени чыккан жер деп атады.

Мурунку чиновник “Кумтөрдө” алтын казып алуу – бул дүйнөлүк масштабдагы көрүнүш, жылына 18-20 тонна алтын казылып алынат деп айтты. Орусияда да, Өзбекстанда да, Индонезияда да бир эле карьерден мынча көлөмдөгү алтын казып алынбайт.

ФАКТЧЕК:

Резервдин көлөмү (орточо 700 тонна) боюнча да, жыл сайын өндүрүүнүн көлөмү (орточо 17 тонна) боюнча да, тарыхый перспективада да Кумтөр дүйнөдөгү эң ири алтын кендеринин ондугуна да кирбейт.

Экинчи фейк

Кумтөр канадалыктарга тиешелүү

Экс-вице-премьер-министр көрсөтүү учурунда кендин ээлери канадалыктар деп бир нече жолу айтты.

ФАКТЧЕК:

Факт боюнча, кендин ээси Кыргызстан. Ал эми кенди иштетүү укугу “Центерра Голдко” таандык. “Центерранын” ээлери, Кыргызстандан сырткаркы, 27% үлүшү бар ири акционерлери негизинен инвестициялык фондулар (америкалык жана европалык).

Үчүнчү фейк

Төлөмдөрдүн суммасы талоончулуктай

Көрсөтүүнүн алып баруучусу Бермет Букашева да, Базарбай Мамбетов да көрсөтүү учурунда келишим да, шарттар да биздин республика үчүн талоончулуктай деп бир нече ирет кайталашты.

ФАКТЧЕК:

2013-жылы Кумтөр боюнча жасаган Мамлекеттик комиссиянын эсебине ылайык, эгерде “Центерра” башка алтын казуучу компаниялар сыяктуу жалпы салык режим боюнча иштегенде, анда салыкты да, бюджетке болгон башка төлөмдөрдү да аз төлөмөк. Демек, Кумтөр Кыргызстан алтын казуучу башка компанияларга көрсөткөндөй ашыкча жагымдуу шарттар менен иштебейт.

Төртүнчү фейк

358 тонна чыгарылып кеткен

“Бул тууралуу эч ким айтпайт...”, - Базарбай Мамбетов.

ФАКТЧЕК:

Келишим боюнча, “Кумтөр” кенинде казып алынган баардык алтынды “Кыргызалтын” ААКсы сатып алат. “Кумтөр” алтын экспорттоо менен алектенбейт.

“Бийлик сырлары” программасынын 7-марттагы кезектеги чыгарылышында мурунку вице-премьер-министр Базарбай Мамбетов журналист Бермет Букашевага берген интервьюсунда “Кумтөр” долбоорунда жана башка Кыргызстандагы алтын кендеринде коррупциялык факттар болгон деген мааниде айтып берди. Factcheck.kg экономикалык серепчи Азамат Акенеевден экс-вице-премьер-министр айткан маалыматтарды текшерип берүүсүн суранды. Адис мурунку чиновниктин айткандарынан 10 катаны таап, алардын бетин ачып берди.

ЭКС-ВИЦЕ-ПРЕМЬЕР-МИНИСТРДЕН**«КУМТӨР»
ТУУРАЛУУ****Бешинчи фейк**

Улутташтырган учурда эл аралык соттор Кыргызстан тарапта болот

“Эл аралык соттор биз тарапта болот”, - деп ишендирет Базарбай Мамбетов.

ФАКТЧЕК:

Кыргыз Республикасынын өкмөтү жалдаган эл аралык консультанттардын (DLA Piper UK, PriceWaterhouse Coopers) отчетуна ылайык, Кумтөрдү улутташтырган учурда Кыргызстандын үстүнөн бир нече миллиард долларлык доо арыз менен эл аралык арбитражга кайрылышат, жана бул доо арыз Кыргызстан үчүн көз көрүнөө утулуу менен аяктайт. Консультанттардын пикири боюнча Кыргызстандын толук юридикалык күчкө ээ болгон 2009-жылы парламент ратификациялаган инвестор менен болгон келишимди бузушу негизсиз болуп саналат.

Алтынчы фейк

1997-жылдан 2009-жылга чейин канадалык компания Кыргызстанга бир тыйын да төлөгөн эмес

“2009-жылкы келишимден кийин гана канадалыктар 38 миллион доллар төлөгөн”, - деп ишендирет Базарбай Мамбетов.

ФАКТЧЕК:

2009-жылга чейин төмөнкү төлөмдөр төлөнгөн:

- түз концессия (1 унциясына 4 АКШ доллары);
- киреше үчүн салык (Салык кодексинин чени боюнча);
- КНС, автожолтранспорту, жер жана башка кыйыр салыктар (Салык кодексинин чени боюнча);
- Өнүктүрүү жана минералдык-сырьелук базаны кайра өндүрүү боюнча которуулар (чыгарган товардык продукциянын баасынын 5 пайызы);
- Ысык-Көл облусун өнүктүрүү Фондуна төлөмдөр (таза пайданын 2-4 пайызы);
- Айлана чөйрөнү булгагандыгы боюнча төлөм (2003-жылдан бери);
- КРнын Социалдык фондуна чегерүүлөр;
- Бажы төлөмдөрү жана акциздер.

Жетинчи фейк

Кыргызстан жалпы түшкөн кирешенин 13 пайызын гана алат

“Бийлик сырлары” программасынын коногу компаниянын Кыргызстандын бюджетине төлөөчү төлөмдөрүнүн баарын көрсөткөн жок.

ФАКТЧЕК:

«Камеко» компаниясы биржада өз үлүшүн сатып, 2009-жылдан кийин долбоордон чыккан. Азыркы учурда “Камеко” компаниясынын Кумтөргө таптакыр тиешеси жок. Бүгүнкү күндө 27 пайыз үлүшү менен ири акционер Кыргызстандан башка “Центерранын” ээлери болуп негизинен америкалык жана европалык инвестициялык фонддор саналат.

2009-жылдагы Келишимдин шарттарына ылайык Кыргызстан төмөнкү төлөмдөрдү алат:

1. Республикалык бюджетке түшүүчү дүң кирешенин 13 пайызы;
2. Ысык-Көл облусун өнүктүрүү Фондуна түшүүчү дүң кирешенин 1 пайызы;
3. Минералдык-сырьелук базаны өнүктүрүү боюнча дүң кирешенин 4 пайызы;
4. Жыл сайын төлөнүүчү экологиялык төлөм - 310 миң АКШ доллары;
5. Жыл сайын жерди пайдала-

нуу укугуна төлөнүүчү төлөм - 5 миллион АКШ доллары;

6. Бажы төлөмдөрү, Социалдык фондго төлөмдөр, киреше салыгы, акциздер.

Мындан сырткары, “Центерранын” ири акционери катары Кыргызстан өзүнө тиешелүү акцияларынан дивиденддерди алат. Ошондой эле компаниянын капиталдаштыруусу кеңейип, жаңы кендерди сатып алып, аны иштетүүнүн эсебинен да киреше табат. Учурда “Центерранын” Кумтөрдөн башка да иштеп жаткан объекти бар: Канаданын Британиялык Колумбия провинциясында жайгашкан Маунт Миллиган кени.

Ошондой эле “Центерра” төмөнкүлөрдү ишке ашырууда:

- Түркиядагы Оксют алтын кенин өздөштүрүү долбоору. Учурда курулуу стадиясында;
- Канаданын Британиялык Колумбия провинциясындагы Кемесс кенин өздөштүрүү боюнча долбоор. Даярдоонун акыркы этабында.
- Канаданын Онтарио провинциясындагы Гринстоун кенин өздөштүрүү боюнча долбоор;
- Канаданын Британиялык Колумбия провинциясында жана АКШнын Айдахо штатында жайгашкан молибден казып алуучу Эндако жана Томпсон Крик ишканалары. Учурда токтоп турат.
- Ошондой эле, АКШнын Пенсильвания штатындагы Лангелот тоо өнөр жай комплекси.

Тогузунчу фейк

Биздин бюджет эң жакыр

“Грузиянын, Молдованын, Армениянын жана Тажикстандын бюджетти 4 миллиард доллардан ашат”, - дейт Базарбай Мамбетов.

ФАКТЧЕК:

Тажикстандын бюджетти орточо 2,5 миллиард долларды түзөт.

Молдованын бюджетти орточо 1,9 миллиард долларды түзөт.

Армениянын бюджетти орточо 2,9 миллиард долларды түзөт.

Онунчу фейк

Муса Бажаев “Жерүй” кени үчүн болгону 100 миллион доллар төлөгөн

Базарбай Мамбетов Муса Бажаевди жаман көрсөтүү үчүн аны “Талас жерин өпкөн” Жохар Дудаев менен салыштырды.

ФАКТЧЕК:

Бонус иретинде төлөнгөн 100 миллион доллардан сырткары инвестор компания Жерүйдүн мурунку лицензиаты менен болгон талаш-тартышты жөнгө салган - Visog компаниясы Кыргызстандын өкмөтүн 548 миллион доллар доо арыз менен эл аралык арбитраждык сотко берген болчу. Ага ылайык, соттук чыгымдардын баарын көтөргөн.

**\$ 3,774
млрд**

1994–2018- ЖЫЛДАРЫ КЫРГЫЗСТАН АЙМАГЫНДАГЫ ТӨЛӨМДӨР



КРнын инфраструктурасына
байланыштуу төлөмдөр
(электр энергияга төлөмдөр,
рудниктен тышкаркы
жолдорду тейлөө)

\$ 280,3 млн



Лицензиялар жана
уруксаттамалар үчүн төлөм

\$ 4,2 млн



«Кыргызалтын»
ААКсынын пайдасына
төлөмдөр. Аффинаж үчүн
төлөмдөр

\$ 73,8 млн



Демөөрчүлүк жардам жана
туруктуу өнүктүрүү
долбоорлору

\$ 31,3 млн



КРнын Социалдык
фондуна төлөмдөр

\$ 209,1 млн



Экологиялык төлөмдөр

\$ 5,6 млн



Ысык-Көл облусун
өнүктүрүү фондуна салым

\$ 69,9 млн



Салык, бажы ж.б.
милдеттүү төлөмдөр

\$ 1,193 млрд



\$ 769,3 млн
КГКнын кызматкерлеринин
таза эмгек акысы



\$ 229,2 млн
Башка төлөмдөр



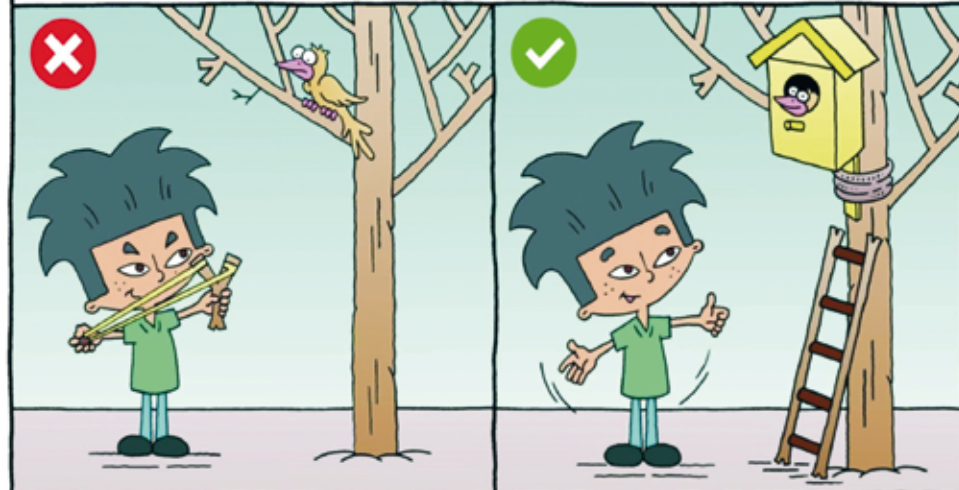
\$ 908,6 млн
Азык-түлүк, товарлар
жана кызматтар

ЖАРАТЫЛЫШКА ДОС БОЛ!

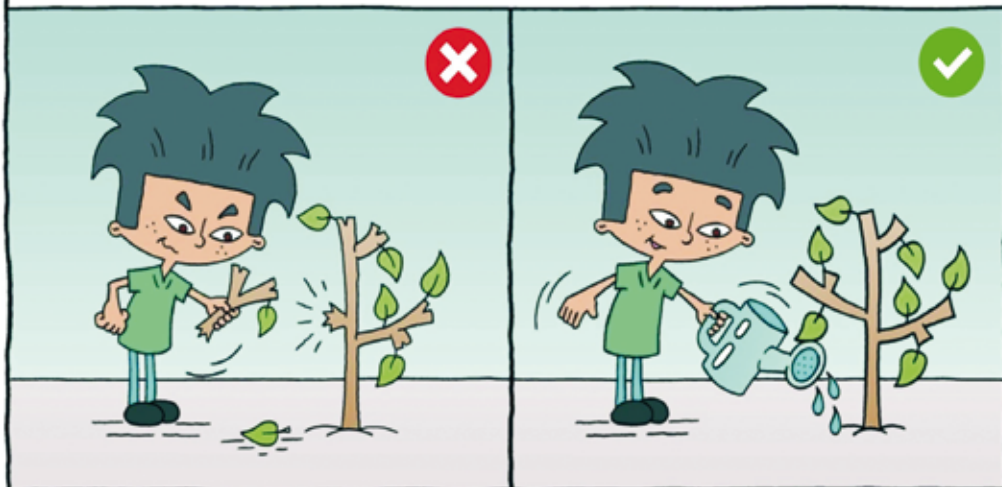
Түлдөрдү үзбө! Сүрөткө тарткан жакшы!



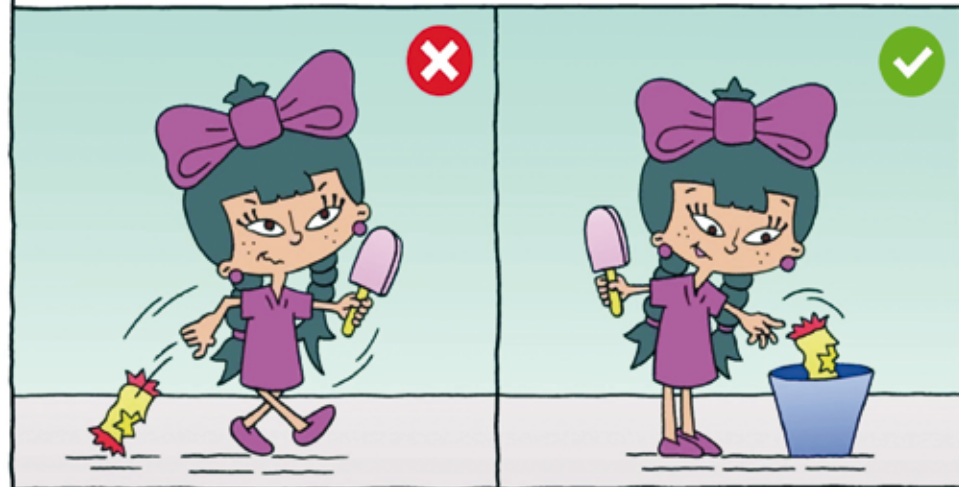
Куштар менен айбанаттарга тийбе!
Аларды коргоого алыш керек!



Бактын шагын сындырба! Дарактарды сугарыш керек!



Плаштанды ыргытпа! Плаштандыны челекке сал!



Жаратылышка дос бол!

